

Beyrut'un sıra dışı ve vizyoner mimarı

Bernard Khoury

Portre: Piero Martinello

Şehrin fiziksel hafızasını spiritüel hafızaya dönüştüren ve geçirdiği acıları sindirmesine aracı olan yaratıcı, filozof ruhlu ve sıra dışı bir mimar. Beyrut'un kara pelerinli şövalyesi... Röportaj: **Meltem Çakır**

Beyrut... Ortadoğu'nun Paris'i olduğu günleri bir dönem geride bırakmak zorunda kaldıktan sonra eski çehresine yeni bir kimlik ile kavuşmak için kendi içerisinde başka bir savaş veriyor. Büyüdüğü kentten aldıklarını geri vermek için bombaların üzerine Don Kişot'un yel değirmenlerine gitmesi gibi yaptığı binalar ile giden mimar Bernard Khoury ile Beyrut'taki ofisinde buluştuk. Bugün Bernard Khoury demek Beyrut demek, Beyrut demek Bernard Khoury demek. Bir kente duyulan aidiyet ve vefa hissi ile hareket eden mimarın portresinde sadece Beyrut'u değil, kentsel dönüşümlerde yapılması gerekenlerin de dipnotlarını okuyacaksınız.

İstanbul'a en son Bilgi Üniversitesi'nde bir konferans vermek için yaz aylarında geldiniz, şehrin kentsel yapılanması ve mimari dokusu hakkında ne düşünüyorsunuz?

İstanbul farklı zamanlarda birçok kez ziyaret ettiğim bir kent ama kentsel dokusu üzerine bir yargıda bulunmak istemem, değerlendirecek kadar iyi tanımıyorum. Bu nedenle onu indirgeyici ya da çerçeveleyici bir şey demek istemem. Komplike kentler arasında olduğu için de kavraması kolay değil.

Bu karmaşık kentleri ne kadar çok sevdiğiniziz

düşünülünce gelip İstanbul'da bir projede çalışmak ister miydiniz?

Tabii ki, çok isterim. Kendimi orada evimde hissediyorum. Bunu coğrafi açıdan söylemiyorum. Bölgeyi keşif esnasında yaşayacağım deneyimleri öngörerek söylüyorum. Bir bölge, projenin esas oyuncusudur. Türkiye'de bir proje yapabilirim ama şu an henüz olasılık aşamasında.

Dünya gün geçtikçe daha az güvenli bir hale geliyor ve savaşın gerilimi artıyor. İnsanlar kaçmak ve görmezden gelmekten yana. Fakat sizin eserlerinizle yansıttığınız izlenim bunun çok dışında. Örneğin B018 gece kulübünü tam olarak '76 Lübnan İç Savaşı'nı tetikleyen noktaya yaptınız. Bu duruşunuzu nasıl değerlendirmeliyiz?

Özellikle bunu aramıyorum, karşı karşıya olduğum gerçeklik bu. Umarım bu bağlamda yapılan mimarlık yani yıkık bir bölgeye çizilen projeler sorumluluk, dürüstlük ve cesaretle çiziliyordur. Pek de iyi düzenlenmiş bölgelerde yaşamıyoruz maalesef. Beyrut gibi can acıtan gerçeklere sahip bir kentte bunu göz ardı ederek çalışamazsanız, meydan okumanız gerekir. Bu size zevk de verebilir, değişik stratejileri göze alırsınız.

Beyrut gibi kentlerde kurumsal bir rahatlık ile çalışmanıza imkan yoktur. Benim bir müze tasarlamam işte tam da bu nedenle imkansız. Beyrut Modern Sanat Müzesi üzerine verdiğim teklif de bir anti-teklif olarak görülebilir. Kurumlara ait bir projede çalışmak istediğinizde belirli koşullara boyun eğmeniz gerekir, o projeyi gerçekleştirmek için gereken politik, kültürel ve sosyal açıdan sembolik değerlerde bir uzlaşma sağlanmalıdır.

© DW5 BERNARD KHOURY

Devlet eliyle yapılan yapılara baktığımızda bile bunu görüyorsunuz, o nedenle B018 gibi yapılar yaşama dair bir manayı bulabileceğiniz mekanlardan. Bu zor, etiğe aykırı ve imkansız koşullarda politik doğruluktan yana olmayan işlerden gerçek bir haz alıyoruz. Bundan bir anlam var etmeye çalışıyoruz. Zamanın 'şimdi' algısı içerisinde ayakları yere sağlam basan birisiyim; Beyrut bu varoluşuyla sonsuz ilham kaynağı.

Deneyisel olarak başlayan işleriniz daimi bir anıtsal heybetliliğe doğru ilerledi. Geçici olan kalıcı olana dönüştü. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Beyrut 90'lardan bu yana tuhaf bir inkar içerisinde yaşadığı. Yeniden yapılanma süreçlerinde bu alışık olduğumuz bir durum ancak Beyrut tam olarak inşa edilemedi. Savaş sonrası dönemdeki birçok yeniden yapılanma, ulusun da yeniden yapılanması esnasında gerçekleşir. Üzerinde uzlaşılan ortak bir tarih yeniden canlandırılır. Beyrut'ta bu böyle olmadı. Spontane ortaya çıkan işlerimizin anıtsal bir heybetliliğe dönüşebileceğini hiçbir zaman düşünmedik. Geçicilik üzerine olan hislerimi ve dertlerimi düşünmeyi bir noktada bıraktım ve özgürleştim. Geçici yapılar yapıyordum ve bu kalıcı olanla ilişkimi gözden geçirmemi sağladı. Ağırbaşlı, anıtsal mimari örneklerde olduğu gibi kalıcı bir bağ kuramazdım. Geçici mimari bana üzerinde çalışmadığım konulara eğilmeyi gösterdi. Tarihten bağımsız projelere yöneldim. Gece kulüpleri genelde yapıların bodrum katlarında olur. Restoranlar ve mağazaların yeri bellidir ve genelde gece kulübü ya da sushi bar için baştan yeni bir bina yapmazsınız. İlkel olarak tabir edeceğimiz bu şartlar bizi radikal, politik kararlar almaya sürükledi. Zamanla ilgiyi

© DW5 BERNARD KHOURY - Photo by IEVA SAUDARGATE

© DW5 BERNARD KHOURY

© DW5 BERNARD KHOURY - Photo by IEVA SAUDARGAITE

üzerimize çektik. Zümrüd-ü Anka kuşu gibi küllerinden doğan, batıyla doğuyu birleştiren bir Beyrut tasvir etmedik. Komplike karakterli Beyrut için onun gerçek kimliğini ortaya çıkartacak duyarlı insanlar geçti görevinin başına.

Radikal olmanın sürdürülebilir olduğunu da kanıtladınız o halde bir bakıma?

Gelecek kendi başının çaresine bakacaktır. Önemli olan tarihle ayakları bugüne basan dürüst bir ilişki kurmak.

Kendinizi Beyrut'ta yaşayan insanlar için bir umut olarak tanımlar mısınız?

Bu direnişin bir başka halidir. Mimari politik bir duruştur. Bunu bilmeyen, alaycı bir tavırla yaklaşan, unutan ve çok derinden kavrayanlar vardır. Ben hep bu yönde olmaya, politik duruşumu taşımaya gayret ediyorum açıkçası.

Savaşla burun buruna kalsanız dahi yaşamın güzelliklerini sürdürmenin akıllıca yollarını yarattınız. Eserlerinizle eğlenmenin, yeme-içmenin, kamusal alanlarda birlikte vakit geçirmenin altını çizdiniz. Peki kendinizi hiçbir politik problemin yaşanmadığı, bir çeşit ütopyada hayal ettiniz mi? Mesleğiniz bundan nasıl etkilenirdi, nasıl bir Bernard Khoury çizgisi çıkardı ortaya?

Bu denli varsayımsal önermeler üzerine asla düşünmem. Bilinçliyim ve içinde yaşadığım bu zor bölgede hayatta kalmaya çalışıyorum. Bu da bana zevk veriyor. Üzeri şekerle kaplanmış gerçeklikler için hayal kuran birisi hiç olmadım. Hayat düz akan

bir akarsu değildir.

Yıllar sonra insanlar mimari tarihinde içinde bulunduğumuz yıllara dair neler okuyacaklar? Tam olarak nasıl bir mimari çağın içindeyiz?

Mimarinin kültür üretimiyle olan bağları gittikçe artan oranda kopmaya başladı. Bu yeni bir durum değil. Modern zamanın başlangıcından beri böyle. Hayvanlar ile aynı hızda hareket ettiğimiz zamanlarda kentler inşa ettik, onlara bir anlam verebildik. Piramitlerin tutarlılığından, Parthenon Tapınağı'nın mutlak kesinliğine kadar böyle oldu ta ki makine çağı gelene kadar. Modern mimari makine çağına sahip çıkmak istese de başarılı olamadı. Bundan sonra mimaride yaşanan 'immateriality' (Mimarların sadece bina yapmadığı, Rönesans adamı kimliği ile daha total bir disiplin olarak tüm görsel sanatları ve insanların sosyolojik yapısını değerlendirdiği kabaca 15-18. yüzyıl arası dönem) devriminde de başarı gösteremeyince taş devrinde tutsak kaldığımızı kabul etmek zorunda kaldık. Yeni teknolojik değişimlere kucak açana ve zaman-mekan algısını iyice anlayana kadar da böyle devam edecek. Bu nedenle kendi işlerimi hikayeler etrafında şekillenen müdahaleler, enstrümanlar ve enstalasyonlarla anlatmaktan hoşlanıyorum. Mimariye referans vermekle, formlar üretmekle değil mimari durumlar yaratmakla ilgiliiyim. Yapılarıma tüm teknoloji birimlerini kullanabilen enstrümanlarım gözüyle bakıyorum. 80'ler ve 90'larda kendilerini avangart olarak tanımlayan mimarların yaptığı, absürt olarak tanımladığım, formlar sayesinde oldukça karanlık bir çağa girdik. Bu içler acısı istikrarsızlık, beton ve çelikle yorumlandığında anlamsız işler

çıktı ortaya. Ben bir fenomeni yansıtmayı değil bir fenomeni üretme aşamasıyla ilgileniyorum. Ne yazık ki mimari git gide kültürü yansıtmaktan uzaklaşmaya başladı. Bu da disiplinimiz adına üzücü bir durum.

Anlattığınız hikayelerin belirli bir konu içerisinde tekrarı var mı yoksa her seferinde yeni bir hikaye mi anlatıyorsunuz?

Bir enstalasyon ya da performans üzerinde altı ay çalışıp bir başkasına geçen bir sanatçı değilim. Benim işim uzun, emek sarf edilen, zahmetli durumların eş zamanlı olarak birçok bölgede sürerek devam ettiği komplike bir iş. Genel olarak anlattığım hikaye bu oluyor. Son dönemden bir açı da kattığımız anlar var ama asıl gerçeklikten gözümü hiç ayırmıyorum.

Son zamanlarda dünya üzerinde yürütülen mimari çalışmalarından ya da tamamlanan mimari eserlerden sizi en çok heyecandıran iş ne oldu?

Mimarlardan oluşan bir ailenin içine doğdum; annem ve babam mimar. Babam Khalil Khoury, nüfuz sahibi, etkileyici bir insan ve modern mimarinin ilk jenerasyon mimarlarından. Gençken çok önemli, büyük ölçekli kurumsal yapılara, stadyumlara, okullara imza attı. Mülteci konutları dahi yaptı. Dönem politik, işlevsel ve içerik olarak farklıydı. Benim için her zaman babamın yarattığı işlerin etkisi başka oldu. Son nefesine kadar gerçek ve cesur bir modernist olarak kaldı. Bu onun için sosyal ve politik bir sorumluluktuk. Etiketlerden nefret eden, Brutalist olarak nitelendiğinde sırtını dönen bir adamdı. Meraklıydı; aerodinamik mühendisi de olmak istedi son günlerinde bilgisayarlardan da çok etkilendi... Çağdaşlarımız arasında ismini

© DW5 BERNARD KHOURY

© DW5 BERNARD KHOURY

zikredebileceğim birisi yok ne yazık ki. Bugünlerde ürettikleri ile ilgilenmiyorum. Birkaç enteresan iş var ama ilhamımı başka bir yerde arıyorum ben. Mesela, taş devri oldukça etkileyiciydi, inanılmaz modern ve anlamlı binalar yapıyorlardı.

İlk kitabınız 'Local Heroes' geçtiğimiz yıl yayınlandı, kitabınızdan bahseder misiniz?

Local Heroes yine hikaye anlatımı üzerine kurulu. Mimari üzerine alışılmadık bir içerikle anlatılan bir hikaye var; biz mimarların içerikle kurduğu oldukça tuhaf bir ilişki var. Onu tasvir etmek için kullandığımız özel lenslerimiz var. Bir aralar 'araştırma yapmak' çok popülerdi. Ivy League okullarından birine gidilir öğrencilerle data toplanır sonra o data da tatlı, kalın bir grafik kitaba dönüşürdü. Mimariyi basite indirgeyen, neredeyse ahmakça olan bir yaklaşımdı bu. Ben buna kesinlikle karşıyım. Local Heroes asıl içeriğin arkasında olan, gerçek hikayelerle ilgili bir kitap. Benim için içerik bu projelerin arkasında olan kişiler demek. Yeni kitabım ise, içerisinde yol bulmaya çalıştığımız düzendeki anlamsızlıklar ve ikilemleri tasvir eden bir hikaye üzerine olacak ve tamamen illüstrasyonlardan oluşacak.